

Травневі дні Чайковських

У Бережанах, що на Тернопільщині, відбулися IX Всеукраїнські "Чайковські читання", присвячені 160-річчю від дня народження письменника, адвоката, громадсько-культурного діяча Андрія Чайковського та 130-річчю з дня народження вченого-математика Миколи Чайковського.

Йосип МАРУХНЯК
Фото автора

...Андрій Чайковський народився у Самборі на Львівщині, частину свого активного життя провів у коліс повітовому місті Бережани на Тернопільщині, завершив свій трудовий і життєвий шлях у Коломиї на Івано-Франківщині, де й похований на місцевому цвинтарі. У Національному музеї народного мистецтва і побуту Гуцульщини та Покуття є кімната, присвячена його пам'яті, і особливу увагу там привертає фотографія його похорону: тисячі людей із різних куточків Галичини йдуть за труною адвоката, який відстоював їхні інтереси, який був справді народним і якого вважали моральним авто-

Микола Чайковський з дружиною Наталею та дітьми Катериною і Юрком

ритетом. Кажуть, що донині такого людного похорону в Коломиї ще не було... Якби на те моя воля, я водив би суди студентів юридичних факультетів і показував це фото усім служителям сучасної здеморалізованої Феміди. Там, де побував Андрій Чайковський, залишилися лише добрі спогади про нього і про його родину. Напередодні його 160-річчя та 130-річчя його сина — математика у Бережанах, де він тривалий час жив і працював, відбулися "Чайковські читання", на які з'їхалися науковці зі Львова, Івано-Франківська, Тернопільщини, щоб нагадати сучас-

никам про цю видатну постать. "Один із найважливіших періодів життя Андрія Чайковського минув у Бережанах, куди він приїхав із родиною 1886 року як помічник місцевого адвоката, працювати в адвокатській канцелярії Леона Мадейського, а за чотири роки відкрив власну адвокатську контору і прожив у Бережанах до 1914 року, — розповідає кандидат історичних наук, завідувач науково методичного відділу наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка Олександр Седлер. — Андрій Чайковський був одним із провідних діячів українського національного руху на Бережанщині, керівником багатьох місцевих бережанських товариств: "Просвіта", місцевої філії товариства

Галичину в її відродженні. У Бережанах народилися його діти, які згодом навчалися у місцевій гімназії, у Львівському університеті та інших навчальних закладах. Ця родина була однією з найбільш свідомих і в національній, і в суспільно-громадській активності. Дружина Наталія теж займалася громадською роботою, що було рідкісним явищем на цей час. Вона була головою жіночого українського товариства "Бережани". Старший син Микола став професором математики, син Богдан — адвокатом і теж як батько активно займався громадською роботою".

Саме в Бережанах Андрій Чайковський розпочав свою письменницьку діяльність. На початку 90-х років він почав писати спогади про перебування в Боснії під час військової служби і

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА,
член Національних спілок журналістів та краєзнавців України, Наукового товариства імені Шевченка у Львові, с. Велеснів Монастирського р-ну, Тернопіль

Щира дружба і спільна співпраця на царині української літератури та науки єднала майстра красного письменства Андрія Чайковського та вченого Володимира Гнатюка впродовж багатьох років. На груповій світлинці 30 жовтня 1898 року у Львові, яка експонується у першій кімнаті домівки академіка-земляка, поруч з Іваном Франком, Михайлом Грушевським, Сильвестром та Богданом Лепкими, Володимиром Гнатюком та іншими сфотографовані і Андрій Чайковський.

У фондї Володимира Гнатюка Відділу рукописів Національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України зберігається 10 листів Андрія Чайковського до Володимира Гнатюка:

Із листування письменника з ученим

один із Бережан (28 вересня 1899 р.), три листи — із Самбора (23 березня 1917 р., 25 травня 1918 р., 14 червня 1918 р.), шість листів — з Коломиї (23 лютого 1920 р., 2 жовтня 1920 р., 13 квітня 1922 р., 1 травня 1922 р., 23 травня 1922 р., 7 червня 1922 р.).

Фотокопія листа письменника до вченого від 28 вересня 1899 року з Бережан експонується поруч з фотопортретом Андрія Чайковського.

Володимир Гнатюк як відповідальний редактор "Українсько-руської видавничої спілки" в її Першій серії "Літературно-наукової бібліотеки" у числі 65 видає збірку Андрія Чайковського "Оповідання" (Львів, 1904). Це видання експонується в експозиції третьої кімнати оселі вченого у його родинному Велесневі.

У листах самбірського періоду переважно йдеться про видавничі

справи. У той час готувалися до видання деякі твори Андрія Чайковського. Письменник радиться з Володимиром Гнатюком про доцільність вносити зміни: "Я вже давно того не читав, а не маю у себе ні одного примірника, бо москалі при ревізії забрали, бо їм було "любопитно читати сочиненіе...". Я однак був би тої гадки, що в тих шляхоцьких повістях нічого змінити не треба, а навіть не можна. Безперечно, що се етнографічні образки. Я переконався тепер, що такої шляхти вже нема...". У наступних листах Андрій Чайковський повідомляє, що працює над III ч. "Сагайдачного" і просить надіслати з бібліотеки НТШ історичні матеріали про той період: "бо страх як тяжко робити такі праці на провінції, де ні матеріалів, ні джерел нема і порадитися нема когось...". Також дозволяє Володимир Гнатюкові надрукувати передмову

поступово втягнувся в літературну діяльність. До письменницької діяльності він прийшов через публіцистику і мемуаристику. Його мемуари отримали позитивну оцінку Івана Франка. Великий Каменярь заохочував молодого автора до писання. Інший відомий тогочасний письменник Осип Маковей згодом зазначав: "Загалом сі "Спомини" подобалися публіці і авторові додали віри в себе; в них він спробував своє перо і поборював з першими перепонами, які стрічає кождий письменник, коли виступає на літературній ниві... Уже в сих "Споминах" зазначилася виразно головна черта письменського таланту Чайковського: его дар оповідача. Він оповідає так, як у товаристві добрих знайомих, не спиняючись на "тонкостях", а рисує з захопом головними чертами". Перші публіцистичні твори Андрія Чайковського друкувалися у газеті "Діло", пізніше він звернувся до теми спогадів і художньої прози. Виходять друком нариси, оповідання, гуморески, повісті: "Вуйко" (1895), "Образ гонору" (1895), "Олюнька" (1895), "Бразилійський га-

разд" (1896), "В чужім гнізді" (1896), "Серенада в навечері св. Войцеха" (1896), "Моя перша любов" (1896), "Курателя" (1897), "Рекрут" (1897). Дуже схвальні спогади отримала повість "Олюнька", побудована на реальних подіях. Це були фактично спогади з дитинства.

...На "Чайковських читаннях" у Бережанах прозвучали цікаві доповіді і наукові розвідки про цю непересічну постать: доктор філологічних наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка Михайло Гнатюк виголосив доповідь "Іван Франко та Андрій Чайковський: два етапи у розвитку української історичної прози", про балканські оповіді Андрія Чайковського, їхні антиімперські та антивоєнні аспекти розповів доктор історичних наук, професор, президент наукової фундації ім. Андрія Чайковського Богдан Якимович, окремі доповіді були присвячені його адвокатській діяльності, суспільно-політичній, впливу родини Чайковських на загальне культурне тло тодішньої Галичини, з якими виступали тернопільські краєзнавці та науковці Степан Костюк, Ліля Зінчук, Микола Проців, Олена Лугова, Ярослав Дзісяк, Галина Процик, гості з Івано-Франківська та Львова.

Відбулася презентація слайд-фільму "Андрій Чайковський: портрет на тлі Бережан", також у залі, де захід відбувався, експонувалися книжкова виставка "Прижиттєві видання Андрія Чайковського" і книжково-ілюстративна виставка "Микола Чайковський" із фондів Бережанського музею книги.

а з ним і я чекаю... Не можу рушитися з Коломиї. Цей час я не змарнував, а понаписував на якесь 100 аркушів друку. Є дві повісті (одна "Малолітній", кілька оповідань, новел, нарисів"). Ознайомлення з листами коломиїського періоду на правду переконало, що Андрій Чайковський намагався своєю письменницькою діяльністю заповнити гіркі розчарування, втрачені надії на "кращу будучність мого бідного народу, котрому служив за наших ясних днів усім своїм єством".

13 квітня 1922 року письменник пише до Володимира Гнатюка: "маю готову повість "Панич" з галицького життя", а 1 травня 1922 року: "Написав нову гумореску, опісля пришло і ще нове оповідання "Не було виходу". Повідомляв про намір написати спогади про Визвольні змагання, об'єктивно показати, нічого не приховувати. Також є і листи, сповнені гіркою жалю до львівських видавців.